

**COVID-19' UN SAĞLIK ÇALIŞANLARI ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK YÖNÜ:
LİTERATÜR İNCELEMESİ**
PSYCHOLOGICAL ASPECT OF COVID-19 ON HEALTH WORKERS: LITERATURE REVIEW
İbrahim ÖZLÜ*, Zeynep KARAMAN ÖZLÜ, Gülistan UYMAZ ARAS***,
Derya ORHANLI******

*Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk
Üniversitesi Acil Tıp Anabilim Dalı,
Erzurum/ Türkiye

 0000-0002-0821-7592

**Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi,
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği
Anabilim Dalı, Anesteziyoloji Klinik
Araştırma ve Uygulama Ofisi
Erzurum/Türkiye

 0000-0001-8896-5461

***Öğr. Gör., Ardahan Üniversitesi
Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü,
Ardahan/Türkiye.

 0000-0002-1254-2144

****Hemşire, Erzurum Şehir
Hastanesi Covid Acil Kliniği,
Erzurum/Türkiye.

 0000-0002-7134-1326

Yazışma Adresi:

Zeynep KARAMAN ÖZLÜ
e-posta: zynp_krmnzl@hotmail.com

Gönderim Tarihi: 19 Temmuz 2021

Kabul Tarihi: 31 Ekim 2021

ÖZ

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 virüsü tüm dünyayı etkisi altına almış olup toplumun fizyolojik sağlığını tehdit etmiş ve birçok insanın hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Salgının küresel bir boyut ulaşmasıyla birlikte sağlık çalışanlarının bu kritik süreçteki rolü ile ilgili farkındalığın giderek arttığı görülmektedir. Bu salgınla mücadelede en ön saflarda savaşan sağlık çalışanları, enfekte ya da enfekte olma ihtimali yüksek olan bireylerle sürekli yakın temasta olmalarından dolayı daha fazla risk altında bulunmaktadır. Sağlık çalışanları yalnızca fizyolojik olarak değil psikolojik olarak da bu salgından fazlasıyla etkilenmişlerdir. Korona virüsü enfekte olma korkusu, ekipman eksikliği, bulaşı engellemek için ailelerinden uzak kalma, yoğun iş yükü, salgının bilinmezliği, fiziksel yorgunluk gibi faktörler sağlık çalışanlarında anksiyete, depresyon, yalnızlık, tükenmişlik, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik problemlere neden olmaktadır. Bu psikolojik problemler sağlık çalışanlarının çalışma verimini ve problem çözme becerilerini kısıtlamaktadır. Sürecin başlangıcında salgının sosyal, ekonomik ve teknolojik boyutuyla ilgili sorunlar dillendirilirken, bugün artık sağlık çalışanlarının bu salgındaki yeri ve önemi daha iyi anlaşılmakta ve sağlık çalışanlarının durumunu ortaya koyabilmek amacıyla akademik çalışmalar yürütülmektedir. Bu bilgiler ışığında derlememizin amacı korona virüs salgınının sağlık çalışanları üzerindeki psikolojik etkilerini vurgulamaktır.

Anahtar kelimeler: Covid-19; sağlık çalışanları; tükenmişlik; depresyon; anksiyete; psikoloji

ABSTRACT

The Covid-19 virus, which emerged in Wuhan, China, affected the whole world, threatened the physiological health of the society and caused many people to die. With the epidemic reaching a global dimension, it is seen that awareness of the role of healthcare professionals in this critical process is increasing. Healthcare workers who are at the forefront in the fight against this epidemic are at greater risk because they are in constant close contact with infected or likely to be infected individuals. Health workers have been greatly affected by this epidemic not only physiologically but also psychologically. Factors such as fear of being infected with the corona virus, lack of equipment, staying away from their families to prevent contamination, heavy workload, the unknown of the epidemic, and physical fatigue cause psychological problems such as anxiety, depression, loneliness, burnout, and post-traumatic stress disorder in healthcare workers. These psychological problems limit the working efficiency and problem-solving skills of healthcare professionals. While problems related to the social, economic and technological dimensions of the epidemic were voiced at the beginning of the process, today the place and importance of health workers in this epidemic is better understood and academic studies are carried out in order to reveal the status of health workers. In the light of this information, the aim of our review is to emphasize the psychological effects of the corona virus epidemic on healthcare workers.

Keywords: Covid-19; healthcare; burnout; depression; anxiety; psychology

Atıf için (How to cite): **Özlü İ, Karaman Özlü Z, Uymaz Aras G, Orhanlı D.** Covid-19'un Sağlık Çalışanları Üzerindeki Psikolojik Yönü: Literatür İncelemesi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2021;4(3):274-280.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli salgınlar yaşanmış ve bu salgınlardan milyonlarca insan etkilenmiştir. Son olarak insanlığın mücadelesi ettiği, betakoronavirüs ailesinden geldiği bilinmekte olan Covid-19 virüsünün neden olduğu salgın, 2019 yılında Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan şehrinde ortaya çıkmış ve kısa zamanda dünya geneline yayılarak Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından küresel pandemi olarak ilan edilmiştir (WHO 2021; Dikmen Uğraş ve ark. 2020). Ülkemizde ilk pozitif vakanın 11 Mart 2020' de görülmesiyle başlayan salgın etkisini artarak göstermiştir (Dikmen Uğraş ve ark. 2020).Günümüze kadar çok fazla sayıda can kaybına ve fizyolojik, psikolojik sorunlara yol açan pandemiler halk sağlığı açısından ciddi tehdit oluşturmuştur (Çetintepe ve İlhan 2020).Salgın sırasında ve sonrasında yaşanan duygusal zorluklarda ve sosyal problemlerin şekillenmesinde psikolojik tepkiler önemli bir role sahiptir. Salgınların psikolojik sağlık ve refah üzerindeki etkileri belirtilmesine rağmen öncelik hasta bakımına ve bulaş riskinin önlenmesine verilmekte; psikolojik ihtiyaçlar göz ardı edilmektedir (Bekaroğlu ve Yılmaz 2020). Tüm dünyada ve ülkemizde salgından etkilenen meslek gruplarının başında sağlık çalışanları gelmiştir. Covid-19 salgını sağlık çalışanlarında zorlu kararlar verme, var olan kaynakların hastalara nasıl dağıtılacağı, hastalara ve ailelerine karşı sorumluluklarını nasıl dengeleyeceği ve baskı altında çalışma gibi daha önce benzeri görülmemiş bir duruma sevk etmiştir (Bekaroğlu ve Yılmaz 2020). Bununla birlikte Covid-19 pandemisi ile sağlık çalışanlarının virüse yakalanma riski, yakınlarına bulaştırma kaygısı ve uzayan çalışma saatleri, sağlık çalışanlarının hem fizyolojik hem de psikolojik yükü artmıştır (Yumru 2020). Ayrıca sağlık çalışanlarının enfekte hasta ile doğrudan temas halinde olması, aynı ortamı paylaşması ve uzayan tedaviler ile birlikte temas süresinin artması sağlık çalışanlarının taşıyıcı ve hasta olma potansiyelini artırmaktadır. Bu durum sağlık çalışanlarının daha fazla stres altında kalmasına ve psikolojik sağlık durumlarında bozulmaya yol açabilmektedir. Yapılan çalışmalarda sağlık çalışanlarının yaşadıkları kaygı ve stresin anksiyeteye, depresyona, travma sonrası stres bozukluğuna ve artan tükenmişlik hissine neden olduğu belirtilmiştir (Çetintepe ve İlhan 2020; McAlonan et al. 2007). Bu derlemenin amacı Covid-19'un sağlık çalışanları üzerinde ki psikolojik olarak

etkilerinin güncel literatür eşliğinde incelenmesidir.

SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA COVID-19 EPİDEMİYOLOJİSİ

Dünya genelinde 3 milyondan fazla onaylanan Covid-19 ölümleri rapor edilmiştir (Worldometer 2021). Sağlık çalışanlarında Covid-19'un görülme sıklığı ile ilgili bilgi veren sınırlı sayıda ulusal durum raporu ve yayın bulunmaktadır. Bugüne kadar Amerika ve Avrupa Bölgesindeki üye devletlerden 183 ülke, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Vaka Raporu Formları aracılığıyla 37 milyon vaka (mevcut küresel Covid-19 vakalarının %36'sı) bildirmiştir. Bildirilen Vaka Raporu Formlarının 16 milyondan fazlası (alınan vaka raporu formlarının %43'ü küresel COVID-19 vakalarının %16'sını temsil etmektedir) sağlık çalışanlarını içermektedir. Bu alt kümede, sağlık çalışanları yaklaşık 1,29 milyon Covid-19 vakasını veya vakaların %8'ini içermektedir (WHO 2021). 119.883 sağlık çalışanı ile yapılan bir metaanaliz çalışmasında, sağlık çalışanlarının %51.7'sinin Covid-19 ile enfekte olduğu ve %15'inin hastaneye yatış gerektirdiği belirtilmiştir (Gholami et al. 2021). Yine yapılan farklı bir metaanaliz çalışmasında sağlık çalışanlarının tüm Covid-19 pozitif hastalarının büyük bir bölümünü oluşturduğu ve bu oranın %10.1 olduğu bildirilmiş ve bu oranın ülkelere göre farklılık gösterdiği bildirilmiştir. Bu oran Çin'de %4.2 iken, Amerika'da %17.8 olarak saptanmıştır (Sahu et al. 2020). Yapılan çalışmalar belli ülkelerde sınırlı sayıda veri ile gerçekleştirilmiş olup artan enfeksiyon ve küresel veri eksikliği olması nedeniyle enfekte sağlık çalışanı sayısına tam olarak ulaşamamıştır.

COVID-19'UN SAĞLIK ÇALIŞANLARI ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu (SARS) ve Orta Doğu Solunum Yolu Sendromu (MERS) salgınları sırasında ve sonrasında sağlık çalışanlarının önemli bir kısmı kaygı, duygusal sıkıntı ve travma sonrası stres bozukluğu yaşamışlardır (Bai et al. 2004). Covid-19 pandemisi süresince sağlık çalışanları artan hasta sayısı, yatan hastaların durumlarının hızla kötüleşmesi, daha önce çalışmadıkları kliniklerde çalışması, Covid-19 ile enfekte olan iş

arkadaşlarına şahit olması, ailelerini enfekte etme ve ölüm korkusu ile yüz yüze kalmışlardır (Bandyopadhyay et al. 2020). Bununla birlikte sağlık çalışanlarının izin hakları olmadan, bazen ailelerinden uzakta bir otel odasında ya da lojman odasında tek başlarına kalmış, aile ve arkadaşlarıyla yalnızca telefon ile iletişim kurabilmişlerdir. Bu durum sağlık çalışanlarında duygusal ve sosyal desteğin azalmasına ve farklı psikolojik etkilerin görülmesine neden olabilmektedir (Gündüz Hoşgör ve ark. 2021). Literatürde Covid-19 pandemisinde sağlık çalışanlarının tükenmişlik, depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu yaşadıkları ve bunlara bağlı olarak uykusuzluk gibi farklı fizyolojik etkilerin görüldüğü belirtilmiştir (Batra et al. 2020; Heath et al. 2020).

SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA COVID-19 VE TÜKENİMLİK

Tükenmişlik, insanlarla yoğun ilişki gerektiren mesleklerde daha sık görülebilmektedir. Salgın dönemi dışında yapılmış çalışmalarda hem ülkemizde hem de dünyada sağlık çalışanları arasında yüksek düzeyde tükenmişlik bildirilmiştir (Kansoun et al. 2019; Erol ve ark. 2012). Pandemi döneminde hastalarla etkileşimin artan sıklığı, kişisel koruyucu ekipmanların ağırlığı, sosyal desteklerin azalması, virüsle ilişkili belirsizlikler ve sağlık çalışanlarının artan sorumluluğu sağlık çalışanlarında tükenmişlik riskini artıran faktörler arasında sıralanabilmektedir (Yumru 2020; Gündüz Hoşgör ve ark. 2021). Toplumun normalleşmesine yönelik adımlara rağmen sağlık çalışanlarının virüsle mücadeleye devam etmesi sağlık çalışanlarında terk edilmişlik ve yalnız bırakılmışlık hissi uyandırabilmektedir (Türk Tabipler Birliği 2021). Hoşgör ve arkadaşlarının Covid-19 döneminde 120 sağlık çalışanı ile yaptığı çalışmada çalışanlarda duygusal tükenmenin orta düzeyde, duyarsızlaşmanın ise düşük düzeyde olduğunu belirtmiştir (Gündüz Hoşgör ve ark. 2021). Arpacıoğlu ve arkadaşlarının 371 sağlık çalışanı ile yaptığı çalışmada kadın sağlık çalışanlarının tükenmişlik ortalamalarının erkeklerden daha da kadın sağlık çalışanlarının tükenmişlik ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada Covid-19'lu hastalarla doğrudan çalışanlarda tükenmişlik toplam puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Arpacıoğlu ve ark. 2021). Yapılan çalışmalar tükenmişlik düzeyinin Covid-19 hastaları ile doğrudan temas durumuna

ve çalışılan kliniğe göre farklılık gösterebilmektedir. Pandemi sürecinde yoğun bakımda çalışan 122 sağlık çalışanı ile yapılan bir araştırmada duygusal olarak tükenme boyutunda orta düzeyde tükenmişlik saptandığı belirtilmiştir (Akalin ve Modanlıoğlu 2021).

SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA COVID-19 VE DEPRESYON

Görevi gereği takip ettiği olası vakalar arasından kesin vakalar bildirildikçe çalışanlarda endişe ve kaygının daha da arttığı belirtilmektedir (Uzun et al. 2020). Bu durumun sağlık çalışanlarında işe gitmede gönülsüzlüğe hatta meslekten ayrılmaya dahi neden olduğu bildirilmiştir (Lai et al. 2020). Covid-19 hastalık sürecinin sağlık çalışanları üzerinde etkilerine ilişkin, hastalığın görüldüğü ülkeler bazında yapılan meta-analiz çalışmasında sağlık çalışanlarında hem depresyon hem de anksiyete için hafif semptomlar olduğu, orta ve şiddetli semptomların ise katılımcılar arasında daha az yaygın olduğu belirtilmiştir (Pappa et al. 2020). Hong Kong'da Covid-19'un sağlık çalışanları üzerindeki psikolojik etkilerinin incelendiği bir çalışmada çalışanların %14.5'inde şiddetli depresif belirtiler saptanmıştır (Chung and Yeung 2020). Yapılan çalışmalarda Covid-19 döneminde görülen depresyon boyutunun sağlık çalışanları arasındaki gruplara göre farklılık göstermektedir. Almanya'da Covid-19 döneminde yapılan bir çalışmada doktorlarda daha yüksek düzeyde depresif belirtiler bulunurken (Bohlken et al. 2020), farklı bir çalışmada hemşirelerin depresyon yaygınlığının daha fazla olduğu bildirilmiştir (Batra et al. 2020). Çin'de yapılan bir metaanaliz çalışmasında pandemiye halkın %26'sında depresyon varlığı saptanırken, sağlık çalışanlarında bu oran %31 olarak bulunmuştur (Deng et al. 2021). Bu durum sağlık çalışanların Covid-19 hastaları ile sürekli temas halinde olması, artan iş yükü ve ölüm oranının hızla artması ile açıklanabilir.

SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA COVID-19 VE ANKSİYETE

Salgının yetişkinlerde kaygı, korku, öfke gibi olumsuz duygusal tepkilere yol açtığı, stres düzeylerini artırdığı, kaygı ve depresif bozukluklara neden olduğu belirtilmektedir. Ayrıca sağlık çalışanlarının yaşadığı stres ve kaygının etkili problem çözme becerilerini de azalttığı bildirilmiştir (Bekaroğlu ve Yılmaz

2020). Pandemi süresinde sağlık çalışanlarının yaşadığı belirsizlik, ekipman eksikliği, sosyal desteklere erişilememesi ve yaşanan kayıplar sağlık çalışanlarında anksiyete meydana getirebilmektedir (Chung and Yeung 2020; Bohlken et al. 2020). Sağlık çalışanlarındaki korku ve anksiyetenin aynı zamanda uykusuzluğa da neden olduğunu bildiren çalışmalar mevcuttur (Lai et al. 2020; Chou et al. 2015; Ataç ve ark. 2020). Covid-19 pandemisinde görev yapan sağlık çalışanlarında %52.3'ünün anksiyete yaşadığı belirtilmiştir (Ataç ve ark. 2020). 1257 sağlık çalışanı ile yapılan farklı bir çalışmada ise katılımcıların %46.6'sının anksiyete yaşadığı saptanmıştır (Chung and Yeung 2020). MERS salgınından olumsuz etkilenen bir ülke olan Suudi Arabistan'da da Covid-19 döneminde yapılan bir çalışmaya göre sağlık çalışanlarının %31.8'inde anksiyete bildirilmiştir (Temsah et al. 2020).

SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA COVID-19 VE TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU

Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yoğun korku ve çaresizlik gibi duyguları içinde barındıran ve yaşanan ağır bir psikolojik travma sonrasında ortaya çıkan mental bir sorundur. Stres verici bir durumda psikolojik olarak başetme yeteneğine sahip olmak bir uyum yeteneği olsa da yaşanan stres ve kaygı uzun dönemde olumsuz etkilere neden olmaktadır (Aykut S ve Aykut SS. 2015). Salgın ile mücadele eden sağlık çalışanlarında, yaşadıkları kaygı ve korku nedeniyle travma sonrası stress bozukluğu gibi psikolojik problemler görülebilmektedir. Bu kaygı ve korkunun temelinde ölüm oranlarının yüksekliği, damgalanma riski, ölüm korkusu, sosyal ilişkilerde bozulma ve artan iş yükü gibi nedenler yer almaktadır (Batra et al. 2020; Deng et al. 2021; Aykut S ve Aykut SS. 2015). TSSB belirtilerin birisi olarak uykusuzluk gösterilmiş ve çeşitli çalışmalarda Covid-19 döneminde görev alan sağlık çalışanlarında farklı oranlarda uykusuzluk saptanmıştır (Batra et al. 2020; Pappa et al. 2020). Çin'de 14.825 sağlık çalışanıyla ilgili yakın bir rapora göre, depresif belirtilerin ve TSSB'nin, daha düşük sosyal desteğe ve daha uzun günlük çalışma saatlerine sahip sağlık çalışanları arasında daha yaygın olduğu belirtilmiştir (Song et al. 2020). Batra ve

arkadaşlarının yaptıkları bir metaanaliz çalışmasında ise sağlık çalışanlarında TSSB'nun %11.4 olduğu bildirilmiştir (Batra et al. 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bulaşıcı hastalıkların toplum üzerinde psikolojik olarak farklı etkileri olabilmektedir. Yaşanan bu psikolojik etkiler sağlık çalışanlarında daha fazla görülebilmektedir. Sağlık çalışanlarının yaşadığı duygusal zorluklar, çalışma saatleri, iş yükleri, ailelerine ve hastalara karşı olan sorumlulukları, psikolojik ihtiyaçlarını artırmaktadır. Salgın ile sahada mücadele eden sağlık çalışanları anksiyete, depresyon, tükenmişlik ve travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik problemler yaşamaktadırlar. Yaşanan psikolojik problemler çalışanların kaygı ve stres düzeyini etkileyerek sağlık sisteminde de aksamalara neden olabilmektedir (Heath et al. 2020). Bu bilgiler ışığında sağlık çalışanları için psikolojik sağlıklarının korunması ve desteklenmesi için çeşitli motivasyon etkinliklerinin düzenlenmesi, sağlık çalışanlarında psikolojik rahatsızlıklara karşı farkındalığın oluşturulması, sosyal destek mekanizmalarının etkin kullanılması hatta gerekirse psikolojik destek almalarının fayda sağlayacağı düşünülmektedir (Batra et al. 2020; Heath et al. 2020).

Pandemi döneminde Covid-19 salgının etyolojisi, patogenezi, enfeksiyon kontrolü gibi konularda bol miktarda çalışma bulunmaktadır. Ancak sağlık çalışanları üzerindeki psikolojik etkilerinin epidemiyolojisi ve etkileri ile ilgili sınırlı çalışma bulunmaktadır. Sağlık çalışanlarının etkili ve kaliteli hizmet sunumu için psikolojik faktörlerin değerlendirilmesi ve korunma stratejilerine yönelik araştırmaların yapılması önerilmektedir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

YAZAR KATKILARI

İÖ ve ZKÖ: Fikir, Tasarım, İÖ ve ZKÖ, GUA ve DO: Literatür taraması, İÖ, ZKÖ, GUA ve DO: Verilerin toplanması ve/veya işlenmesi, İÖ, ZKÖ: İstatistiksel analiz ve/veya yorum, İÖ, ZKÖ, GUA ve DO: Makale yazımı, İÖ, ZKÖ: Eleştirel inceleme/kritik okuma

KAYNAKLAR

Akalın B ve Modanlıoğlu A. Covid-19 Sürecinde Yoğun Bakımda Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Duygu-Durum ve Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2021;12(2):346-52.

Arpacıoğlu S ve ark. COVID-19 Pandemisinde Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik, Covid Korkusu, Depresyon, Mesleki Doyum Düzeyleri ve İlişkili Faktörler. *Cukurova Medical Journal*, 2021;46(1): 88-100.

Ataç Ö ve ark. COVID-19 Pandemisinde Görev Yapan Sağlık Çalışanlarında Anksiyete Belirtileri ve Uykusuzluk. *Turkish Journal of Public Health*, 2020;18 (COVID-19 Special): 47-57.

Aykut S ve Aykut S S. Kovid-19 Pandemisi ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu Temelinde Sosyal Hizmetin Önemi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2020;1(1): 56-66.

Bai Y et al. Survey of stress reactions among health care workers involved with the SARS outbreak. *Psychiatric Services*, 2004;55(9): 1055-57.

Bandyopadhyay S et al. Infection and mortality of healthcare workers worldwide from COVID-19: a systematic review. *BMJ global health*, 2020;5(12): e003097.

Batra K et al. Investigating the psychological impact of COVID-19 among healthcare workers: a meta-analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2020;17(23): 9096.

Bekaroğlu E ve Yılmaz T. COVID-19 Ve Psikolojik Etkileri: Klinik Psikoloji Perspektifinden Bir Derleme. *Nesne*, 2020;8(18):573-84.

Bohlken J et al. COVID-19-pandemie: Belastungen des medizinischen personals. *Psychiatrische Praxis*, 2020;47(04): 190-7.

Chou T L et al. The mediating and moderating effects of sleep hygiene practice on anxiety and insomnia in hospital nurses. *International journal of nursing practice*, 2015;May; 21: 9-18.

Chung J P and Yeung WS. Staff mental health self-assessment during the COVID-19 outbreak. *East Asian Archives of Psychiatry*, 2020;30(1): 34.

Cetintepe SP ve İlhan M N (). COVID-19 Salgınında Sağlık Çalışanlarında Risk Azaltılması. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 2020;4: 50-4.

Deng Y et al. Different prevalence trend of depression and anxiety among healthcare workers and general public before and after the peak of COVID-19 occurred in China: a meta-analysis. *Asian journal of psychiatry*, 2021;56:102547.

Dikmen A U ve ark. COVID-19 Epidemiyolojisi: Pandemiden Ne Öğrendik. *Journal of biotechnology and strategic health research*, 2020;4: 29-36.

Erol, A ve ark. Acil Servis Çalışanlarında Tükenmişlik ve İş Doyumu. *Klinik Psikiyatri*, 2012;15(2): 103-110.

Gholami M et al. COVID-19 and healthcare workers: a systematic review and

metaanalysis. *International Journal of Infectious Diseases*. 2021;104:335-346.

Gündüz Hoşgör D ve ark. Covid-19 Pandemisi Döneminde Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik: İstanbul İli Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 2021;8(2): 372-86.

Heath C et al. Resilience strategies to manage psychological distress among healthcare workers during the COVID-19 pandemic: a narrative review. *Anaesthesia*, 2020;75(10): 1364-71.

Kansoun Z et al. Burnout in French physicians: A systematic review and meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 2019;246: 132-147.

Lai J et al. Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA network open*, 2020;3(3): e203976-e203976.

McAlonan G M et al. Immediate and sustained psychological impact of an emerging infectious disease outbreak on health care workers. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 2007;52(4): 241-7.

Pappa S et al. Prevalence of depression, anxiety, and insomnia among healthcare workers during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Brain, behavior, and immunity*, 2020;Aug; 88: 901-7.

Sahu A K et al. COVID-19 in health care workers—A systematic review and meta-analysis. *The American journal of emergency medicine*, 2020;38(9): 1727-31.

Song X et al. Mental health status of medical staff in emergency departments during the Coronavirus disease 2019 epidemic in China. *Brain, behavior, and immunity*, 2020;Aug;88: 60-5.

Temsah M H et al. The psychological impact of COVID-19 pandemic on health care workers in a MERS-CoV endemic country. *Journal of infection and public health*, 2020;13(6): 877-82.

Türk Tabipler Birliği: Covid 19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu. Erişim Adresi: https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor/6/covid19-rapor_6_Part41.pdf. Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2021.

Uzun N D et al. Psychological and social effects of COVID-19 pandemic on obstetrics and gynecology employees. *J Surg Med*, 2020;4(5): 355-8.

World Health Organization (WHO). Coronavirus Diseases (covid-19). Available from: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19>. Accessed: 8 July 2021

Worldometer. Covid-19 Coronavirus Pandemic. Available from: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>. Accessed: 8 July 2021.

Yumru M. Covid-19 Ve Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik. *Klinik Psikiyatri Dergisi*; 2020;23:5-6.

EXTENDED ABSTRACT

Various epidemics have emerged throughout human history, and millions of people have been affected by these epidemics. The latest epidemic caused by the COVID-19 virus, which is known to come from the betacoronavirus family and humanity is struggling with, emerged in Wuhan city of Hubei province of China in 2019, spread around the world in a short time and was declared as a global pandemic by the World Health Organization (WHO). More than three million confirmed COVID-19 deaths have been reported worldwide. Healthcare professionals have been the occupational group most affected by the pandemic across the world and in Turkey. There is a limited number of national case reports and publications providing information about the prevalence of COVID-19 in healthcare professionals. The COVID-19 pandemic has propelled healthcare professionals into an unprecedented situation regarding making tough decisions, how to distribute available resources to patients, how to balance their responsibilities toward patients and their families, and working under pressure. Moreover, the direct contact of healthcare professionals with infected patients, sharing the same environment with them, and an increase in the contact time with prolonged treatments increase the potential of healthcare professionals to become carriers and get ill. This may cause healthcare professionals to be under more stress and have deteriorated psychological health. Studies have indicated that concerns and stress experienced by healthcare professionals lead to anxiety, depression, post-traumatic stress disorder, and increased feelings of burnout. In studies conducted outside the pandemic period, elevated levels of burnout have been reported among healthcare professionals both in Turkey and in the world. The increasing frequency of interaction with patients during the pandemic period, the weight of personal protective equipment, the decrease in social supports, the uncertainty related to the virus, and the increased responsibility of healthcare professionals can be listed among the factors increasing the risk of burnout in healthcare professionals. During the COVID-19 pandemic, healthcare professionals have faced an increasing number of patients, the rapidly worsening of inpatients' conditions, working in clinics where they have not worked before, witnessing the infection of their colleagues with COVID-19, infecting their families, and fear of death. Furthermore, healthcare professionals sometimes stayed alone in a hotel room or a lodging room away from their families, without the right to take off from work, and could only communicate with their families and friends via telephone. This may cause a decrease in emotional and social support and different psychological effects on healthcare professionals. Despite the steps toward the normalization of society, the ongoing fight of healthcare professionals against the virus can cause a feeling of abandonment and loneliness in healthcare professionals. It is stated that concerns and anxiety of healthcare professionals increase further as definite cases among those they follow up as a part of their duties are reported. This situation has been reported to cause reluctance to go to work and even quitting the profession in healthcare professionals. Moreover, it has been observed that stress and anxiety experienced by healthcare professionals reduce their effective problem-solving skills. There are studies reporting that fear and anxiety in healthcare professionals also lead to insomnia. Psychological problems such as post-traumatic stress disorder can be observed in healthcare professionals struggling with the pandemic owing to the anxiety and fear they experience. Post-traumatic stress disorder (PTSD) is a mental problem that appears following a severe psychological trauma and includes feelings such as intense fear and helplessness. Although having the ability to cope psychologically in a stressful situation is an adaptive skill, the stress and anxiety experienced lead to adverse effects in the long run. This anxiety and fear result from reasons such as increased death rates, risk of stigmatization, fear of death, deteriorated social relations, and increased workload.

In consequence, contagious diseases may have different psychological effects on society. These psychological effects can be observed more on healthcare professionals. Emotional difficulties experienced by healthcare professionals, working hours, workload, responsibilities toward their families and patients increase their psychological needs. Healthcare professionals struggling with the pandemic in the field experience psychological problems such as anxiety, depression, burnout, and post-traumatic stress disorder. Experienced psychological problems may affect the anxiety and stress levels of professionals, causing disruptions in the health system (Heath et al. 2020). In light of this information, it is thought that it will be beneficial to organize various motivational activities for the protection and support of healthcare professionals' psychological health, to raise awareness of psychological disorders in healthcare professionals, to use social support mechanisms effectively, and even to provide them with psychological support if necessary. Numerous studies are conducted on the

etiology, pathogenesis, and infection control of the COVID-19 pandemic during the pandemic period. However, there is a limited number of studies on the epidemiology and impacts of psychological effects on healthcare professionals. It is recommended to evaluate psychological factors and conduct research on prevention strategies so that healthcare professionals can deliver effective and quality service.